

Istroromunski kromonimi

Goran Filipi (Koper)

IZVLEČEK: V prispevku so obravnavana poimenovanja barv v istroromunskih govorih v Istri. Obdelanih je 14 kromonimov (poleg njih še nekateri pojmi, ki so na kakršen koli način povezani z določeno barvo). Besedje je bilo zbrano v zadnjih dvajsetih letih (večji del je, kot gradivo, objavljen v IrLA). Poleg istroromunskih terminov, ki jih je avtor sam zabeležil, se dosledno navajajo tudi oblike iz istroromunskih slovarjev in glosarjev.

ABSTRACT: This article discusses the names of colours in the Istro-Romanian dialects of Istria. In addition to 14 chromonyms, selected terms connected with specific colours are analyzed. The vocabulary was collected over the last twenty years (the majority appears as material in the Istro-Romanian Linguistic Atlas, or IrLA). In addition to Istro-Romanian terms that the author recorded himself, forms from Istro-Romanian dictionaries and glossaries are consistently cited.

0.

Za istroromunske besede, ki smo jih sami zbrali, uporabljamo grafijo, ki smo jo sestavili za IrLa – gre za prilagojeno hrvaško latinico z dodanimi grafemi, ki označujejo istroromunske glasoslovne posebnosti:

ă – zamolkli *a*

ε – zelo širok *e*

ə – polglasnik – ustreza romunskemu *ă*

ś – mehki *š*

ž – mehki *ž*

z – začetni glas v it. *zelo*

ǰ – ustreza sln. *dž*

γ – mehkonobni zveneči pripornik, kot v šp. *lago*

ǐ – približno ustreza hrvaškemu *lj*

ñ – približno ustreza hrvaškemu *nj*

Naglas v večzložnih besedah beležimo tako, da podčrtamo naglašeni samoglasnik, razen *â*, ki je vedno naglašen.

Ir. samostalnike navajamo v ednini brez člena, sledijo obrazila za določni člen (-u ali -a), oblika ali obrazilo za mn. (- ϕ , -e, -č, -ure ...), obrazilo za množinski določni člen (-i, -ele, -urle ...) in na koncu oznaka spola (m., ž., bg., sr.); glagole navajamo v nedoločniku, za katerim sledi 1. os. ednine sedanjika; za pridevnike pa navajamo najprej edninske (m., ž. in, če obstaja, sr.) oblike, ki jih ločujemo z vejico, za njimi, ločene s podpičjem, sledijo še množinske oblike.

Čakavsko besedje, ki smo ga sami zbrali, pišemo z enako grafijo kot ir., naglas pa beležimo tako, kot je to običajno v dialektološki slavistični literaturi. Izrazje iz virov prenašamo po izvirniku.

V prispevku smo uporabili naslednje kratice:

- ar. – aromunsko
- arab. – arabsko
- b – beležka
- ben. – beneško
- bg. – srednji spol romunskega tipa (dvospol)
- čak. – čakavsko
- gl. – glagol
- dr. – dakorumunsko
- fran. – frankovsko
- germ. – germansko
- ir. – istroromunsko
- it. – italijansko
- juž. v. – južne vasi (Šušnjeвица, Nova vas, Jesenovik, Letaj, Brdo, Škabići, Trkovci, Zankovci, Miheli, Kostrčan)
- knjiž. – knjižno
- lat. – latinsko
- m. – moški spol
- mn. – množina
- mr. – meglenoromunsko
- nem. – nemško
- perz. – perzijsko
- prid. – pridevnik
- prim. – primerjaj
- prisl. – prislov
- pslovan. – praslovansko
- rom. – romunsko
- sln. – slovensko
- sr. – srednji spol slovanskega tipa
- srvnem. – srednjevisokonemško
- stvnem. – starovisokonemško
- šp. – špansko
- tur. – turško
- ž. – ženski spol

1. Barva

V Žejanah smo zapisali *farba*, *-a*, *-e*, *-ele* ž., v južnih vaseh *kolur*, *-u*, *kolure*, *-ele* bg., v Jesenoviku tudi *kolur*, *-u*, *-ø*, *-i* m.

Maiorescu je zapisal *colur*; pl. *colure* (VIR 118) in *farbă* (VIR 123), Popovici *colur*, *-u*, pl. *-i* (DRI 99).¹

Izposojeno iz čakavskih govorov: npr. v Brgudu *färba* (IRLA 305), v Senju in Novem Vinodolskem *färba* (SR 29; RČGNV 60); v Čepiću *kolūr* (IRLA 305), v Labinu *kolōr* (RLC 127), *kolōr* (PI 50). Izrazi tipa *farba* so germanskega [< srvnem. *Farbe* (SES 122)], tipa *kolur* pa beneškega izvora [ben. *color* (BOE 181) < lat. *cōlor*, *-ōre*, REW 2056].

2. Bel, bela, belo

V Žejanah *āb*, *āba*; *āb/ābi*, *ābe prid.*, v Šušnjevi in Novi vasi *āb*, *ābe*; *ālb*, *ābe prid.*, v drugih južnih vaseh *āb*, *āba*; *ālb*, *ābe prid.*, v Zankovcih tudi *āb*, *ābe*; *ālb*, *ābe prid.*² Potrdili smo tudi obliko za sr. slovanskega (čakavskega) tipa: *ābo*; *āb(i)* v Žejanah, *ābo*; *ālb* v juž. vaseh: *ābo de oclu* „beločnica“, dobesedno „belo od očesa“ (IRHR 20).

V virih: *ab*, *abă*, *abi*, *abe* (VIR 105), *qb*, *qlbī* (IRG 296), *āb*, *-e* (DRI 89), *ūab*, *-e* (TIR 157), *āb*, *-a* (DIR 186), *āb*, *ābe*, *ālb*, *ābe* za juž. v. in *āb*, *āba*, *āb(i)*, *ābe* za Žejane (IRHR 20).

Domača beseda < lat. *albus*, REW 331.1 > dr., mr. *alb*, *-ā* (DEX 23, DMR 10), ar. *ālbū*, *-bā* (DDAr 81), *albu*, *-bā* (DAr 33, s. v. **alb**).

3. Črn, črna, črno

V Žejanah smo zapisali *neyru*, *neyra*, *neyro*; *neyri*, *neyrelneyri*, *neyri prid.*, v Šušnjevi in Novi vasi *negru*, *negre*, *negro*; *negri*, *negre*, *negri prid.*, v ostalih vaseh *negru*, *negra*, *negro*; *negri*, *negre*, *negri prid.*

V virih: *négru*, *-re*, *-ri*, *-re* (IRG 286); *negru*, *negre* (SIR 316); *negru*, *neagră*, mn. *negri*, *negre* (VIR 136); *négru*, *-e* (TIR 172); *negru*, *negre*, *-o* (DIR 236); *négru*, *négre*, *négri* za Šušnjevicu, *néyru*, *néyra*, *néyro*, *néyri* za Žejane (IRHR 126); *néghru*, *neǎghra*; *néghri*, *neǎghre* za Žejane, *négru*, *neǎgra*; *négri*, *neǎgre* za Letaj; *négru*, *neǎgră*; *négri* za Šušnjevicu; *négru*, *neǎgra*; *négru*, *neǎgre* za Novo vas; *négru*, *né/a/gra*; *négri*, *négre* za Jesenovik; *négru*, *neǎgra*; *négri*, *négre* za Brdo, Kostrčan (MALGI 239).

Domača beseda < lat. *niger*, REW 5917 > dr., ar., mr. *négru*, *neǎgră* (DEX 682, DDAr 748, DMR 205).

¹ Byhan ima samo glagol *kolorěj*, *-rějt*, *-rěsk* „barvati“ (IRG 244) – mi smo v Žejanah zapisali *kolorej*, *kolores gl. in farbej*, *farbes gl.*, v juž. vaseh *kolorej*, *kolores gl.* Čakavske izposojenke: npr. v Labinu *kolorāt* (RLC 127), v Orbanicih *kolorāt*, *kolorēvāt* (ČDO 468), *kolorāt*, *kolorivat* (PI 50); v Senju *färbat* (SR 29), v Novem Vinodolskem *färbāt* (RČGNV 60).

² V vseh krajih se pridevnik uporablja tudi za lase, s pomenom „siv“: *ālb peri* „sivi lasje“.

4. Rdeč, rdeča, rdeče

V Šušnjevicu smo zapisali *rojŝu, rojŝe, rojŝo; rojŝi, rojŝe, rojŝi prid.*, v Novi vasi *rojŝu, rojŝe, rojŝo; rojŝi, rojŝe, rojŝi prid.*, v Trkovcih in Mihelih *rojŝu, rojŝe, rojŝo; rojŝi, rojŝe, rojŝi prid.*, v ostalih vaseh *rojŝu, rojŝa, rojŝo; rojŝi, rojŝe, rojŝi prid.*, v Škabićih mn. za m. in ž. tudi *rojŝ*.

Byhan navaja *rôjŝ* (IrG 329), Pușcariu *rojŝ, -e* (Tlr 323), Maiorescu *roiŝu, roiŝie, roŝu* (Vlr 145), Popovici *rojŝ, -e* (DRI 145), Cantemir *rôjŝu, -e* (Tlr 178), Sârbu in Frățilă *roiŝu, -a* (Dlr 268), Kovačec za juž. v. *rôjŝu, rôjŝe, rôjŝo* (IrHR 167).

Domača beseda: dr. *rôŝu, -ie* (DEX 934), ar. *arôŝu, arôŝe* (DDAr 150), mr. *roŝ, -ă* (DMr 251) < lat. *rōseus*, REW 7379.

5. Rumena, rumena, rumeno

V Žejanah *ȳăbir, ȳăbira, ȳăbira; ȳăbir, ȳăbire, ȳăbir prid.*, v Šušnjevicu *ȳute, ȳuto; ȳulc, ȳute, ȳulc prid.*, v Novi vasi *ȳut, ȳute, ȳuto; ȳulc, ȳute, ȳulc prid.*, v ostalih vaseh *ȳut, ȳuta, ȳuto; ȳulc, ȳute, ȳulc prid.*

Žejanski izraz je domač [v ir. glosarjih, ki so nam na razpolago, beremo: *gabir, gabiră*, pl. *gabiri, gabire* (Vlr 125), *găbir, găbu* (DRI 111), *găbir, -e* (Tlr 166), *găbir, -a* (Dlr 214)], prisoten tudi v drugih romunskih narečjih: dr. *gälben, -ă, gälbin, -ă* (DEX 409), ar. *gälbin, -nă* (DDAr 486), mr. *gälbin, -ă* (DMr 135) < lat. *galbinus*, REW 3646.

Termini tipa *ȳut* [Byhan je zapisal *ȳut* (IrG 396), Popovici *ȳut, -ă* (DRI 118), Cantemir *ȳut, -o, -e* (Tlr 169), Sârbu in Frățilă *ȳut, -a, -o* (Dlr 221), Kovačec *ȳut, -e, ȳulț* (IrHR 230 – za Šušnjevicu)] so izposojeni iz čakavskih govorov: npr. v Brgudu *ȳüt, -a, -o*, v Čepiću *ȳüt, -a, -o* (IrLA 309), v Senju *ȳüt, ȳütă, ȳüto* (SR 181) itd. itd. < pslovan. *ȳiltъ (SES 765, s. v. **ȳilt**).

6. Moder, modra, modro

V Žejanah smo zapisali *modăr, modra, modro; modri, modre, modri prid.*, v Šušnjevicu in Novi vasi *blăv, blăve, blăvo; blăvi, blăve, blăvi prid.*, v ostalih vaseh *blăv, blăva, blăvo; blăvi, blăve, blăvi prid.*

Žejanski kromonim *modăr* [Sârbu in Frățilă sta zapisala *modru, -a, -o* (Dlr 230), Kovačec za Žejane *môdar, môdra, -dri* (IrHR 119)] je izposojen iz čakavskih govorov: npr. v Brgudu in Senju *môdar, -a, -o* (IrLA 310; SR 77) < pslovan. **modrъ* (SES 350, s. v. **môder**).

Tudi termini tipa *blav* [Popovici je zapisal *blăv, -e* (DRI 93), Cantemir *blav, -e* (Tlr 159), Sârbu in Frățilă *blav, -a* (Dlr 192)] so čakavizmi: npr. v Čepiću *blôv, -a, -o* (IrLA 310), v Pićnu *blôvo* (PI 14), v Orbanićih *blăvi* (ČDO 419). M. Snoj za sln. *plāv, pláva* „moder” piše „Prevzeto iz bav. nem. *plau*, kar ustreza knjiž. nem. *blau* 'moder' (...) To se je razvilo iz stvnem. *blāo*, kar je sorodno z lat. *flāvus* 'zlatorumen, blond' (...) germ. beseda je torej prvotno morala pomeniti *'svetlomoder'." (SES 451), Skok pa poleg creškega pridevnika *blaviten* „modrikast” pravi: „unakrštanjem frank. *blao* s domačim *plavetъnъ*, izvedenica od *plav* (...), srlat. *blavus* > tal. *biavo*. Možda je *plāv* (16–17.) dobio značenje «modar» mjesto «ȳut, naȳut, ȳučkast» unakrštanjem slavenske i romanske riječi franačkog postanja.” (SKOK I/169). Menimo, da je čakavske oblike tipa *blav* možno razlagati ali kot ostanke

iz predbenečanskih romanskih jezikovnih plasti, ki ustrezajo ben. *biavo* „azzurro” (BOE 79), *biavo* (VG 90 – za Grado in Piran) < lat. *blavum* (VEI 131, s. v. **biavo**) < fran. *blao*, REW 1153, ali pa kot germanizme.

7. Zelen, zelena, zeleno

V Šušnjevi in Novi Vasi uporabljajo *verde*, *verde*; *verdi*/*verz*, *verde*/*verz* *prid.*, v ostalih vaseh *verde*, *verde*; *verdi*, *verde*/*verdi* *prid.*, v Šušnjevi in Novi vasi tudi *zelen*, *zelene*, *zeleno*; *zelen*, *zelene*, *zelen* *prid.*, v ostalih vaseh pa tudi *zelen*, *zelena*, *zeleno*; *zelen*, *zelene*, *zelen* *prid.*

V vseh vaseh uporabljajo torej domač in tuj izraz; tujka je pogostejša, domača beseda pa prevladuje v besednih zvezah (npr. v Šušnjevi in Novi vasi *verde gušćerice* „zelenec (*Lacerta viridis*)”).

Kromonimi tipa *verde* so domači [*vérde* (IrG 380), *verde*, mn. *verzi* (Vlr 156), *verde* (Tlr 185), *vérde* za Žejane (IrHR 212)] < lat. **vīrdis*, REW 9368a.2 > dr. *vérde* (DEX 1156), ar. *veárde* (DDAr 1106), mr. *veárdi* (DMr 324), *vjárd* (DMr 325).

Tip *zelen* [*zelen*, -a, -o (Dir 304), *zelén*, -e za Šušnjevo in Brdo in *zelén*, -a za Žejane (IrHR 224)] je izposojen iz čakavskega narečja: npr. v Brgudu in Čepiću *zelén*, -a, -o (IrLA 311) itd. itd. < pslovan. **zelenъ* (SES 746).

8. Rjav, rjava, rjavo

V Žejanah *kafetast*, *kafetasta*, *kafetasto*; *kafetast*, *kafetaste*, *kafetast* *prid.*, v Zankovcih *kafenast*, *kafenasta*, *kafenasto*; *kafenast(i)*, *kafenaste*, *kafenast(i)* *prid.*, v Jesenoviku in Letaju *kafen*, *kafena*, *kafeno*; *kafen*, *kafene*, *kafen* *prid.*, v Šušnjevi *kafelast*, *kafelaste*, *kafelasto*; *kafelast(i)*, *kafelaste*, *kafelast(i)* *prid.*, v ostalih vaseh in Šušnjevi pa smo zapisali pomensko zvezo *kolur kafe*.

Kromonimi tipa *kafen*, *kafetast*, *kafelast* [samo Sârbu in Frãjilã imata izraz za barvo: *cafeno* (Dir 195) – oblika za sr.] so prevzeti iz čakavskih govorov: *kafën*, -a, -o (povsod po Dalmaciji in Istri), *kafëtast*, *kafëlast* (v mnogih istrskih krajih), izpeljanke od čak. *kafë*, *kafël*, *kafëł*³ (povsod po Istri)⁴ < ben. *cafë* (BOE 114) < turš. *kahve* < arab. *qahvah* (SES, s. v. **káva**).

Tudi pomenska zveza *kolur kafe* je prevzeta iz čakavskih govorov: *kolûr*/*kolôr kafë* (v mnogih istrskih krajih). Za *kolur* glej 1.

9. Pomarančast, pomarančasta, pomarančasto

V Žejanah smo slišali *narančast*, *narančasta*, *narančasto*; *narančast*, *narančaste*, *narančast* *prid.*, v Šušnjevi *narâncast*, *narâncaste*, *narâncasto*;

³ Slednji dve besedi z ben. pomanjševalno pripono.

⁴ Istroromuni so si od čakavskih sosedov izposodili tudi besedo za kavo: v Žejanah smo zapisali samo *kafe*, *kafëlu*, *kafëli*, *kafëli* *m.*, v juž. vaseh pa poleg navedenega tudi *kafetu*, *kafëtu*, *kafëti*, *kafëti* *m.* – v virih: *cafë* (IrG 236), *cafë* (Slr 565), *cafë* (Tlr 160), *cafë* (DRI 95), *cafë*, *cafet* (Dir 195). Dr. *caféa* (DEX 124), ar. *cafë* (DDAr 237), mr. *cafë* (DMr 54) so direktne izposojenke iz turščine, Istroromuni pa so se od romunskega etničnega korpusa ločili pred pojavom turcizmov (kakor tudi grecizmov), zato moramo predpostaviti, da so kavo spoznali šele na tej strani Donave.

narâncast, narâncaste, narâncast prid., v Novi Vasi *narâncast, narâncaste, narâncasto; narâncast, narâncaste, narâncast*, v ostalih juž. vaseh *narâncast, narâncasta, narâncasto; narâncast, narâncaste, narâncast prid.*

Navedene besede so prevzete iz čakavščine: *narančast, -a, -o* (povsod po Istri in Dalmaciji), izpeljanka od *narâncâ* „pomaranča” (povsod po Istri in Dalmaciji)⁵ < ben. *naranja* (BOE 436) < perz. *nārāng*, REW 1653.⁶

10. Siv, siva, sivo

V Žejanah, Jesenoviku, Letaju, Brdu, Škabićih in Trkovcih rečejo *sivast, sivist, sivist; sivist, sivate, sivist prid.*, v Šušnjevi in Novi vasi *sivast, sivate, sivist; sivist, sivate, sivist prid.*, v Mihelih in Kostrčanu *sivast, sivate, sivist; sivist, sivate, sivist prid.*, v Zankovcih *sur, sura, suro; sur, sure, sur, prid.* in *surast, surasta, surasto; surast(i), suraste, surast(i) prid.*

Samo Popovici in Kovačec imata izraz za barvo, ki nas zanima: *sur, surast, -e* (DRI 153); *sivast, -e* za Šušnjevi in Brdo, *sivast, -a* za Žejane „siv (o laseh)” (IrHR 177).

Kromonimi tipa *sivast* so prevzeti iz čakavskih govorov: *sîv, sîvast* (povsod po Istri in Dalmaciji) < pslovan. **sivъ* (SES 570).

Izraze tipa *sur* (ki so enaki čakavskim oblikam tipa *sûr*) pa so Istroromuni najbrž že imeli v svojem besednem zakladu še pred prestopom Donave: dr. *sur, -ã* (DEX 1046), *sur, -ə* (IrLA 314 – v Rudni Glavi⁷), izposojeno ali iz srbsčine ali iz bolgarščine (v ar. in mr. ni podobnih oblik za „siv”). Izrazi na *-ast* (*surast*) so prevzeti iz čakavskih govorov. Globlja etimologija pridevnika ni najbolj jasna.⁸

11. Vijoličast, vijoličasta, vijoličasto

V Šušnjevi, Novi vasi in Jesenoviku *vijola prid., neskl.*, v ostalih vaseh *vijolast, vijolasta, vijolasto; vijolast, vijolaste, vijolast prid.*

V ir. glosarjih, ki so nam na voljo, ne najdemo ustreznih kromonimov. Zabeleženi izrazi so prevzeti iz čakavskih govorov: npr. v Čepiću *vijôla*, v Brgudu *vijôličasta* (IrLA 315), v Orbanićih *vijôlas* (ČDO 583), v Pićnu *vijôlas* (PI 126), v Novem Vinodolskem *vijôlast* (RČGNV 342), izpeljanke iz rastlinskega imena⁹ tipa *vijola* „vijolica (*Viola odorata*)”¹⁰ [npr. v Vrgadi *vijôla* (RGV 231), v Dračevici na otoku Braču *vijôla* (ČL 1323)] < *viôla* (BOE 795) < lat. *viôla*, REW 9357.

⁵ Istroromuni so od čak. sosedov prevzeli tudi fitonim (za drevo in plod): v Žejanah smo slišali *narânzê, -a, narânzê, -ele ž.*, v Šušnjevi *narânce, -a, narânc, -ele ž.*, v Novi vasi *narânce, -a, -e, -ele ž.*, v Jesenoviku, Zankovcih in Mihelih *narânce, -a, narânc, -ele ž.*, v ostalih juž. v. *narânce, -a, -e, -ele ž.* – Byhan je zapisal *narântšê* (IrG 286), Cantemir *narânce* (Tir 172) < čak. *narâncâ, narâncâ*.

⁶ Možno je, da sta kromonim *narančast* in fitonim *naranča* v čak. govore prevzeta iz knjiž. hrvaščine, ali pa sta se oblikovala naslonjena nanje, kar je bolj verjetno.

⁷ Rudna Glava je mestece v Srbiji (pri Majdanpeku) s pretežno romunskim prebivalstvom.

⁸ Glej SKOK III/363 in ESSJ III/342.

⁹ Prim. v Valturi *kolôr lûbitsa* (ILA 315).

¹⁰ Kot fitonim uporabljajo Istroromuni pomanjševalnico od *vijola*: v Žejanah, Jesenoviku,

12. Sinji, sinja, sinje

V Žejanah in Šušnjevići smo zapisali *celeste prid., neskl.*, v Mihelih *blāvast, blāvasta, blāvasto; blāvast, blāvaste, blāvast prid.*, v ostalih vaseh *čeleste prid., neskl.*

Nesklonjiv pridevnik *c(č)eleste* je izposojen iz čakavskih govorov: npr. v Valturi in Orbanićih *čelēšte* (ILA 316; ČDO 428). V čak. govorih je beseda prevzeta ali iz knjiž. italijanščine [(it. *celeste* „nebesen, barva neba“ (DLI-cd) < lat. *caelēstis*, REW 1465] ali prek istrobeneških govorov (npr. v Pulju *če'lešte* ILA 316), kjer je tudi iz knjiž. it.

Tudi kromonimi tipa *blāvast* so prevzeti iz čak. govorov: npr. v Čepiću *blāvīčasta* (IrLA 316), v Orbanićih *blavīčas* (ČDO 419), izpeljanke na *-ast* od *blav* (glej 6.).

13. Roza

V Novi vasi, Zankovcih, Mihelih in Kostrčanu smo slišali *roza prid., neskl.*, v Žejanah, Brdu, Škabićih in Trkovcih *rozast, rozasta, rozasto; rozast, rozaste, rozast prid.*, v Šušnjevići sintagmo *kolur roza*.

V ir. glosarjih, ki so nam na voljo, ne najdemo ustreznih kromonimov.

Navedeni ir. termini so izposojeni iz čakavskih govorov: npr. v Brgudu, Čepiću, Svetvinčentu in Valturi *rōza* (IrLA 317), v Svetvinčentu in Ližnjanu *rōža* (ILA 317). Čakavski izrazi so izposojeni iz beneških govorov: ben. *colòr de ròsa* (BOE 583, s. v. *rosa*), dobesedno „barva od vrtnice“ (*de* < lat. *de*, REW 2488; *ròsa* < lat. *rōsa*, REW 7375; za *color* glej 1.) – tudi v mnogih čakavskih govorih v Istri uporabljajo sintagmo *kolòr de rōza*; od tod šušnjevski kromonim.

14. Pisan, pisana, pisano

V Jesenoviku, Letaju, Brdu, Trkovcih in Mihelih smo zapisali *šārast, šāраста, šārašto; šārast(i), šārašte, šāraš(i) prid.*, v Šušnjevići *sarast, saraste, sarasto; sarast(i), saraste, sarast(i) prid.* in *kārpast, kārpaste, kārpasto; kārpast, kārpaste, kārpast prid.*, v Žejanah *čūda farbe*, v Novi vasi, Škabićih, Zankovcih in Kostrčanu *čūda kolure*; v Kostrčanu tudi *pirjast, pirjasta, pirjasto; pirjast(i), pirjaste, pirjast(i) prid.*

V ir. slovarjih in glosarjih, ki jih uporabljamo ne najdemo ustreznih kromonimov.

Nazivi tipa *šarast* so izposojeni iz čakavskih govorov: *šār(ast)* (povsod po Istri in Dalmaciji) < slovan. *šarъ „barva“ – „verjetno zgodnja izposojenka iz turšč. jezikov“ (SES 627, s. v. *šār*).

Letaju, Brdu, Škabićih, Trkovcih, Mihelih in Kostrčanu smo zapisali *vijolica, -a, -e, -ele ž.*, v Šušnjevići in Novi vasi *vijolice, -a, -e, -ele ž.* [fitonim navaja samo Popovici: *violite* (DRI 164)], izposojeno iz čakavskih govorov: npr. v Brgudu in Čepiću *vijōlica* (IrLA 1881), v Orbanićih *vijōlica* (ČDO 583), v Pićnu *vijōlice* mn. (PI 126), v Labinu *vijōlica* (RLC 200), v Dračevici *vijōlica* (ČL 1323). V Mihelih smo zabeležili samo drugo izposojenko iz čakavščine, *lūbica, -a, -e, -ele ž.*, v Žejanah pa poleg *vijolica* tudi *lūbičica, -a, -e, -ele ž.*: npr. v Svetvinčentu in Čabrunićih *lūbitsa*, v Valturi *lūbitsa*, v Ližnjanu *lubičitsa* (ILA 1881) < pslovan. *lūbъ (SES 306).

Tudi kromonimi tipa *kərpast* so prevzeti iz čakavščine: čak. *kərpast*, izpeljano na *-ast* iz *kərpā* (povsod po Istri in Dalmaciji)¹¹ < pslovan. **kərpā* (SES 279). Kromonim je metaforičen.

Prid. *pīrjast* so Istroromuni prevzeli šele v Istri: *pīrihast* „pisan” „govori se samo u Istri.” (ARJ IX/864), *pīrihast* (ID 199, s. v. **pīrih**), *pīrihastega*¹² adj 'spotted, many-coloured' (said of a pig); *Pīriha* (ime ovce) (ČDO 519)¹³. Marko Snój za sln. *pīrh*¹⁴ povzema Bezlaja (ESSJ III/39, s. v. **pīruh**): „Prvotni pomen je *rdeče obarvan, obarvan z barvo ognja' (...) Pslovan. **pyriti* je pomenilo 'kuriti' (...)” (SES 445).

Sintagmi *čūda farbe* in *čūda kolure* sta lahko nastali znotraj istroromunščine. Prvi element *čūda* „mnogo” *prisl.* [v Novi vasi smo zapisali **čūde prisl.**, v Šušnjevcu **čūde prisl.**, v ostalih vaseh **čūda prisl.** – v virih: *tšūde* (IrG 372), *īude* (Slr 328), *ciudă* (Vlr 117), *cūda* (Tlr 162), *čudę, -a, -o* (DRI 106), *čūda* (TlrG 161), *čūda, čūde, īude* (IrHR 63)] je izposojen iz čakavskih govorov: *čūdo, čūda* (Istra, Dalmacija), prislov nastal iz samostalnika *čūdo* < pslovan. **čūdo* (SES 77). V Istri uporabljajo v glavnem obliko *čūda*, v Dalmaciji pa predvsem drugo: npr. v Labinu *cūda* (RLC 65), v Pičnu *čūda* (PI 21), v Orbanicéh *čūda* (ČDO 430); v Vrgadi, Kukljici, Rivnju, Salih *čūdo* (RGV 38; RGK 44; RRG 72; RGS 58). Za *farbe* in *kolure* glej 1.

15. Zaključek

Od štirinajstih obdelanih kromonimov je šest (42,8 %) domačih: *āb, yābir, negru, rojšu, sur* (poleg hibridnega termina *surast*) in *verde*. Ostali so prevzeti iz čakavskih govorov; med njimi je sedem beneških izposojenk v čakavščini in en kromonim (*blāv*), ki bi ga lahko imeli za ostanek iz predbeneških jezikovnih plasti.

Kazala

I. Kazalo romunskih izrazov	ālb <i>peri</i> – b3	čūda – 14.
	blāv – 6.	čūda <i>farbe</i> – 14.
	blāvast – 12.	čūda <i>kolure</i> – 14.
A. Istroromunski:	celeste – 12.	čūde – 14.
<i>a. ki smo jih sami zabeležili:</i>	čūde – 14.	farba – 1.
āb – 2.	čeleste – 12.	farbej – b2

¹¹ Istroromuni so si izposodili tudi apelativ: mi smo v Šušnjevcu in Novi vasi zapisali *kərpē, -a, -e, -ele* ž., v drugih vaseh *kərpā, -a, -e, -ele* ž. Popovici ima *cārpa, -ița* (DRI 98), Cantemir *cārpe, -a* (Tlr 161), Kovačec *cārpa, -e* za Žejane (IrHR 48).

¹² Tožilnik je naveden kot geslo; imenovalnik *pīrihast* je verjetno pomotoma opuščen.

¹³ Mi smo samostalniške izpeljanke iz tega pridevnika zabeležili samo kot lastna imena za krave: npr. v Šušnjevcu *Pīrihe (Vāka ku žvezda an frunte se klēme Pīrihe.)*, v Zankovcih *Pīriha* < čak. *Pīriha* „krava z rdečimi lisami” (ID 199), *Pirih* „pisan vol”, *Piriha* „pisana krava” (ARJ IX/864).

¹⁴ Enako je čak. *pīrih* „rdeča pisanica” (ID 199); *pīrih* „pisanica (uskršnje jaje)” (ARJ IX/864).

yâbir – 5.
 kafelast – 8.
 kafe – b5
 kafen – 8.
 kafenast – 8.
 kafetast – 8.
 kafetu – b5
 kərpa – b12
 kərpast – 14.
 kərpe – b12
 kolorēj – b2
 kolores – b2
 kolur – 1.
 kolur kafe – 8.
 kolur roza – 13.
 lûbica – b11
 lûbičica – b11
 modər – 6.
 narâncast – 9.
 narânce – b6
 narâncast – 9.
 narâncast – 9.
 narânce – b6
 narânce – b6
 narânže – b6
 negru – 3.
 neγru – 3.
 pirjast – 14.
 rojsu – 4.
 rojšu – 4.
 roza – 13.
 rozast – 13.
 sarast – 14.
 sivast – 10.
 sur – 10.
 surast – 10.
 šarast – 14.
 verde – 7.
 vərde – 7.
 vərde gušerice – 7.
 vijola – 11.
 vijolast – 11.
 vijolica – b11
 vijolice – b11
 zelen – 7.
 žut – 5.
 žut – 5.

b. iz virov:
 ab – 2.

âb – 2.
 âbo de ócŭ – 2.
 blav – 6.
 blâv – 6.
 cafe – b5
 café – b5
 cafè – b5
 cafĕ – b5
 cafeno – 8.
 cafet – b5
 cārpa – b12
 cārpe – b12
 cārpa – b12
 ciúda – 14.
 ciudă – 14.
 colur – 1.
 čúda – 14.
 čûde – 14.
 čudĕ – 14.
 farbă – 1.
 gabir – 5.
 gâbir – 5.
 gâbir – 5.
 jut – 5.
 kolorėj – b2
 narânce – b6
 narântşe – b6
 módar – 6.
 modru – 6.
 néghru – 3.
 negru – 3.
 négru – 3.
 négru – 3.
 néγru – 3.
 qb – 2.
 rojs – 4.
 rójsu – 4.
 rojš – 4.
 rojšu – 4.
 rójšu – 4.
 sívast – 10.
 sur – 10.
 surast – 10.
 tšúde – 14.
 ŭde – 14.
 ŭde – 14.
 ŭab – 2.
 verde – 7.
 verde – 7.
 vərde – 7.

violițe – b11
 zelen – 7.
 zelen – 7.
 žut – 5.

B. Iz drugih romunskih narečij:

a. dakoromunščina:

alb – 2.
 cafeá – b5
 gálben – 5.
 gálbin – 5.
 négru – 3.
 róšu – 4.
 sur – 10.
 vərde – 7.

b. aromunščina:

albu – 2.
 álbu – 2.
 aróšu – 4.
 café – b5
 gálbin – 5.
 négru – 3.
 veárde – 7.

c. meglenoromunščina:

alb – 2.
 cafè – b5
 gálbin – 5.
 négru – 3.
 roş – 4.
 veárdi – 7.
 vjárd – 7.

II. Kazalo izrazov v drugih idiomih

A. Čakavski:

a. ki smo jih sami zabeležili:

čuda – 14.
 čudo – 14
 kafè – 8.
 kafèl – 8.
 kafèlast – 8.
 kafèn – 8.
 kafèt – 8.
 kafètast – 8.
 kərpa – 14.

kàrpast – 14.
kolôr de rôza – 13.
kolôr kafê – 8.
kolûr kafê – 8.
naranča – b7
narânča – 9., b6
narančast – 9., b7
narânža – b6
sîv – 10.
sîvast – 10.
šâr – 14.
šârast – 14.

b. iz virov:

blâvi – 6.
blavičas – 12.
blavičasta – 12.
blavičen – 6.
blôv – 6.
blôvo – 6. – 14.
cûda – 14.
čelêšte – 12.
čûda – 14.
čûda – 14.
čûdo – 14.
fârba – 1.
fârbat – b2
fârbât – b2
kolôr – 1.
kolôr – 1.
kolôr lûbitsa – b10
kolorât – b2
kolorât – b2
kolor'evât – b2
kolorivat – b2
kolûr – 1.
lûbičitsa – b11.
lûbitsa – b11
lûbitsa – b11
môdar – 6.
pirih – b14
pîrih – b14
Pirih – b14
Piriha – b14

Pîriha – 14., b14
pirihast – 14.
pîrihast – 14
pîrihast – b13
rôza – 13.
rôža – 13.
vijôla – 11.
vijôla – 11.
vijôlas – 11.
vijôlast – 11.
vijôlica – b11
vijôlica – b11
vijôlica – b11
vijôlice – b11
vijôličasta – 11.
vij*ôlas – 11.
vij*ôlica – b11
zelèn – 6.
žût – 5.
žût – 5.

B. Slovenski:

plâv – 6.
pîrh – 14.

C. Italijanski:

a. beneški:
biavo – 6.
cafê – 8.
color – 1., 13.
colôr de rôsa – 13.
de – 13.
naranja – 9.
rôsa – 13.
viôla – 11.

b. istrobeneški:

če'lešte – 12.

c. iz knjiž. it.:

celeste – 12.

D. Nemški:

blau – 6.
plau – 6.

III. Kazalo končnih etimonomov**A. Latinski:**

albus – 2.
blavun – 6.
blavus – 6.
caelëstis – 12.
côlor – 1.
de – 13.
galbînus – 5.
nîger – 3.
rôsa – 13.
rôseus – 4.
*vîrdis – 7.
viôla – 11.

B. Slovanski:

*čudo – 14.
*кѣра – 14.
*modъ – 6.
*pyriti – 14.
*sivъ – 10.
*šarъ – 14.
*zelenъ – 7.
*žltъ – 5.

C. Iz drugih jezikov:

a. srednja visoka nemščina:
Farbe – 1.

b. frankovščina:

blao – 6.

c. turščina:

kahve – 8.

d. arabščina:

qahvah – 8.

e. perzijsščina:

nâräng – 9.

Viri in literatura

- ARJ – *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–XXIII, JAZU (danes HAZU) Zagreb, 1880–1976.
- BOE – Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*, Martello Editore, Milano, 1971. (ponatis beneške izdaje iz l. 1856).
- ČDO – Janneke Kalsbeek, *The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj in Istria*, Editions Rodopi B. V., Amsterdam - Atlanta, 1998.
- ČL – Mate Hraste & Petar Šimunović, *Čakavisch-deutches Lexicon*, knj. I, Böhlau Verlag, Köln - Wien, 1979.
- DAR – Matilda Caragiu Marioțeanu, *Dicționar aromân*, I (A-D), Editura Enciclopedică, Bukurešta, 1997.
- DDAr – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromîn*, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, Bukurešta, 1963.
- DIR – Richard Sârbu & Vasile Frașilă, *Dialectul istroromân*, Editura Amarcord, Temišvar, 1998.
- DLI-cd – Giacomo Devoto & Gian Carlo Oli, *Il Dizionario della Lingua Italiana*, Firenze, 2003. (izdaja na CD-ju)
- DMr – Theodor Capidan, *Meglenoromâni III, Dicționar meglenoromân*, Bukurešta, brez letnice izdaje.
- DRI – Josif Popovici- *Dialectele romîne*, IX: Dialectele romîne din Istria, partea a 2^A (texte și glosar), Halle A. D. S., Editura autorului, 1909.
- ESSJ – France Bezlaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika* (I–IV), Ljubljana, 1977, 1982, 1995, 2005.
- ID – Josip Ribarić, *O istarskim dijalektima*, Pazin, 2002.
- IE – *Istarska enciklopedija*, Zagreb, 2005.
- ILA – Goran Filipi & Barbara Buršić Giudici, *Istriotski lingvistički atlas*, Znanstvena udruga Mediteran, Pulj, 1998.
- IrG – Arthur Byhan, *Istrorumänisches Glossar*, u Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache, IV, Leipzig, 1899, str. 174–396.
- IrHR – August Kovačec, *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik s gramatikom i tekstovima*, Znanstvena udruga Mediteran, Pulj, 1998.
- IrLA – Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas / Atlasul Lingvistic Istroromân / Atlante Linguistico Istrorumeno*, Pulj, 2002.
- PI – Šime Ružić Sudčev, *Pičan i pičònski idiomi*, C. A. S. H., Pulj, 1999.
- RČGNV – Josip M. Sokolić – Kozarić, Gojko M. Sokolić – Kozarić, *Rječnik čakavskog govora Novog Vinodolskog*, Rijeka - Novi Vinodolski, 2003.
- REW – W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1972.
- RGK – Tomislav Maričić Kukljičanin, *Rječnik govora mjesta Kukljice*, Matica hrvatska, Zadar, 2000.
- RGS – Ankica Piasevoli, *Rječnik govora mjesta Sali*, Zadar, 1993.
- RGV – Blaž Jurišić, *Rječnik govora otoka Vrgade*, II, JAZU (danes HAZU) Zagreb, 1973.
- RLC – Marijan Milevoj, *Gonan po nase (rječnik labinske čakavice)*, Labin, 2006.

- RRG – Ladislav Radulić, *Rječnik rivanjskog govora*, Zadar, 2002.
 SES – Marko Snoj, *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana, 1997.
 SIR – Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, III, Cviltvra Națională, Bukureșta, 1929.
 SKOK – Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV, JAZU (danes Hazu) Zagreb, 1971–1974.
 SR – Milan Moguš, *Senjski rječnik*, Zagreb - Senj, 2002.
 TIR – Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bukureșta, 1959.
 TIRG – Richard Sârbu, *Texte istroromâne și glosar*, Tipografia Universității din Timișoara, Temišvar, 1992.
 VG – Enrico Rosamani, *Vocabolario giuliano*, LINT, Trst, 1999.
 VIR – Ioan Maiorescu, *Itinerario in Istria e vocabolario istriano-romeno*, Edizioni Parnaso, Trst, 1996.

Denumirea culorilor în istroromână

Rezumat

Prezenta lucrare tratează denumirea culorilor în istroromână. Istroromâna este unul din cele patru dialecte istorice românești, cu cel mai mic număr de vorbitori (nu peste 200). Dialectul rezistă încă în 11 localități din Monte Maggiore (Učka): Jeiân, Susnievița, Nosela, Sucodru, Letai, Bârda, Șcabici, Târcovți, Zancovți, Miheli și Costârcean. Au fost redactate 14 numiri de culori (și câteva forme care au, într-un oarecare fel, legătură cu cuvintele în chestiune). Materialul a fost cules de autor în ultimii 20 de ani (și a fost în bună parte publicat în IrLA – ca atare). În afară de termeni istroromâni culeși de autor, au fost tratate și formele din dicționarele și glosarele istroromâne pe care el le posedă. Alături de fiecare termen tratat este dată și propunerea soluției etimologice la care se ajunge comparând formele istroromâne cu cele asemănătoare din dialectele ceacaviene, slovene și venete, sau, dacă forma istroromână este moștenită din latină sau vechea slavă cu cele corespunzătoare dacoromâne, aromâne și meglenoromâne. Printre cele 14 denumiri de culori tratate 6 (42,8%) aparțin lexicului moștenit din latină sau vechea slavă: âb, âbir, negru, rojșu, sur (alături de forma hibridă surast) și verde. Celelate sunt împrumutate din graiurile ceacaviene, în care, 7 dintre ele provin din venetă, iar cea de a opta (blăv) poate fi considerată ca o relicvă a straturilor lingvistice prevenete. La sfârșitul lucrării găsim trei indici: I. Indicele formelor românești; II. Indicele formelor din alte idiomuri; III. Indicele etimoanelor.

Istro-Romanian chromonyms

Summary

This article discusses the names of colours in the Istro-Romanian dialects of Istria. In addition to 14 chromonyms, selected terms connected with specific colours

are analyzed. The vocabulary was collected over the last twenty years (the majority appears as material in the Istro-Romanian Linguistic Atlas, or IrLA). In addition to Istro-Romanian terms that the author recorded himself, forms from Istro-Romanian dictionaries and glossaries are consistently cited. Etymological information is provided for each term; these data were obtained by comparing the term with similar forms in the neighbouring Čakavian, Slovenian, and Venetian dialects. For native Istro-Romanian words, this information was established through comparison with similar words from the other three Romanian dialects (Daco-Romanian, Aromanian, and Megleno-Romanian).